

بررسی عوامل مؤثر بر رفاه مستمری‌بگیران بازنشسته سازمان تأمین اجتماعی مطالعه موردی بازنشستگان شعبه یک کرج

راضیه خسروانی^۱، علی اصغر سعیدی^۲

چکیده

پرداخت مستمری بازنشستگی و تأمین شرایط زندگی مناسب برای بیمه‌شدگان به هنگام بازنشستگی، یکی از مهمترین کارکردهای نظام بیمه‌ای در ایران است و سازمان تأمین اجتماعی به عنوان محوری‌ترین بخش نظام بیمه‌های اجتماعی کشور، در قبال دریافت حق بیمه از بیمه‌شدگان در دوران اشتغال آنان، مسئولیت پرداخت مستمری و تأمین و ارائه خدمات درمانی به بیمه‌شدگان و خانواده آنان را در هنگام بازنشستگی برعهده دارد. در این راستا در این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر وضعیت رفاهی بازنشستگان تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی با مطالعه موردی در شعبه یک کرج صورت گرفته است. لذا جهت بررسی کارکرد و توانایی این سازمان در ارائه خدمات به افراد تحت پوشش به بررسی عوامل مؤثر بر وضعیت رفاهی بازنشستگان تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی به صورت مطالعه موردی در شعبه یک کرج می‌پردازیم. مجموعه متغیرهای مورد نظر، در قالب یک پرسشنامه طراحی و پس از تعیین اعتبار و روایی آنها با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج تحلیل نشان داد که میزان دریافت مستمری، ارتباطات اجتماعی، وضعیت تأهل و تحصیلات با متغیر وابسته یعنی وضعیت رفاهی بازنشستگان رابطه معناداری دارد و دو متغیر جنس و سن بر این متغیر وابسته تأثیر ندارند.

کلمات کلیدی: وضعیت رفاهی، بازنشستگان، سازمان تأمین اجتماعی، مستمری، ارتباطات اجتماعی.

۱- مقدمه

امروزه موضوع سالمندی به عنوان یکی از مهمترین مقولات در سیاستگذاری‌های اجتماعی و رفاهی در نظر گرفته می‌شود. با توجه به افزایش امید به زندگی، پیشرفت در ارائه خدمات درمانی و سیاست‌های کنترل جمعیت ما با جامعه‌ای سالمند مواجه هستیم و به تبع این موضوع مجبور به توجه بیشتر به موضوع سالمندی در جامعه می‌باشیم. بازنشستگی حادثه مهمی در چرخه زندگی فرد است. افراد باید قادر به پذیرفتن این اندیشه باشند که می‌توانند بطور موفق و با سربلندی به عنوان یک فرد کامل بدون آنکه شغل داشته باشند به زندگی ادامه دهند. بطوری که بازنشستگی امکان تصمیم‌گیری گسترده‌تری در مورد زندگی شخصی فراهم می‌آورد. اگر این تصمیمات خوب اتخاذ شوند، فرد، سازمان و جامعه در مجموع از مزایای آن منتفع خواهند شد (رشد شبکه اینترنتی ملی مدارس ایران) بعضی‌ها بازنشستگی را به عنوان نقش بی‌نقشی توصیف کرده‌اند.

پرداخت مستمری بازنشستگی و تأمین شرایط زندگی مناسب برای بیمه‌شدگان به هنگام بازنشستگی، یکی از مهمترین کارکردهای نظام بیمه‌ای در ایران است و سازمان تأمین اجتماعی به عنوان محوری‌ترین بخش نظام بیمه‌های اجتماعی کشور، در قبال دریافت حق بیمه از بیمه‌شدگان در دوران اشتغال آنان، مسئولیت پرداخت مستمری و تأمین و ارائه خدمات درمانی به بیمه‌شدگان و خانواده آنان را در هنگام بازنشستگی برعهده دارد (دفتر امور فرهنگی و اجتماعی بیمه‌شدگان سازمان تأمین اجتماعی، ۱۳۸۲: ۲۴). پشتوانه این نوع نگاه به موضوع رفاه، یکی دیگر از اصول بنیادینی است که به عنوان «اصل بیمه» در دولت رفاهی ۱۹۴۰ مطرح شده است. از نظر یک فرد، نظام رفاهی چیزی مثل یک بانک عظیم برای پس‌انداز است. در واقع در این بانک افراد منابعی را که در دوره مولد زندگی ذخیره کرده‌اند، صرف نیازهای دوره‌های وابستگی خود که مهمترین آنها دوره بازنشستگی است، می‌کنند (مور، ۱۳۸۵: ۱۱۱).

نظر به اینکه وضعیت رفاهی و شناخت مسائل و مشکلات گروه خاصی از سالمندان، یعنی بازنشستگان سازمان تأمین اجتماعی از مسائل مورد توجه دانشمندان علوم اجتماعی است این مطالعه سعی دارد سالمندان را به عنوان یک گروه آسیب‌پذیر و مهم معرفی کند، که مسائل و مشکلات آنها به نحو چشمگیری بر زندگی دیگر اعضای خانواده و جامعه تأثیر گذاشته و بار مالی بسیاری بر نظام رفاهی کشور تحمیل می‌کند.

هدف دیگری که در این تحقیق به آن پرداخته می‌شود این است که با شناخت مسائل و مشکلات بازنشستگان در سطح خرد و بدون دخالت دولت و یا نهادهای عمومی دیگر مثلاً با به کارگیری این گروه به صورت نیمه‌وقت و یا به صورت مشاور سعی می‌شود سطح درآمدها را بالا برده آنها را در چرخه کار که دارای ارزش و تقدس است، دخیل کرده و به تبع این شرکت کمبود درآمدهای حاصل از دریافت مستمری و مشکلات روحی آنها را تا حدی کاهش داد. در این ارتباط

با طرح دو فرضیه به بررسی موضوعات مرتبط با این گروه می‌پردازیم: بین وضعیت رفاهی سالمندان بازنشسته و میزان مستمری دریافتی آنها از شبکه حمایت اجتماعی رسمی مانند سازمان تأمین اجتماعی رابطه وجود دارد. بین وضعیت رفاهی سالمندان بازنشسته و میزان ارتباطات اجتماعی آنها رابطه وجود دارد. در این راستا در بخش اول با طرح پیشینه تحقیق به بررسی مطالعات صورت گرفته پرداخته شده است، در بخش دوم در ابتدا به بیان مبانی نظری و در ادامه با استفاده از ابزارهای آماری به آزمون فروض پرداخته شده و در انتها بر اساس خروجی های به دست آمده به نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات سیاستی پرداخته‌ایم.

۲- پیشینه تحقیق

با توجه به بررسی مدارک و مستندات موجود در مراکز اطلاعاتی و کتابخانه‌های دانشگاه‌ها و کتابخانه سازمان تأمین اجتماعی به نظر می‌رسد که تحقیقات مؤثر و اساسی در حوزه رفاه سالمندان صورت نگرفته است. این موضوع و همچنین اشتغال به کار محقق در سازمان تأمین اجتماعی و ارتباط نزدیک و رو در رو با این گروه موجب شد تا به بررسی در این حوزه بپردازد. در مراحل انجام این کار جهت آشنایی بیشتر با مشکلات و مسائل این گروه به بررسی برخی از تحقیقات صورت گرفته در این زمینه پرداخته شده است.

زاهدی اصل (۱۳۸۱) با عنوان «بازنشستگی، ویژگی‌ها و مسائل آن از دیدگاه تأمین اجتماعی» است که در آن به بررسی چالش‌های موجود در نظام تأمین اجتماعی پرداخته و رضایت افراد بازنشسته تحت پوشش سازمان از عملکرد سازمان را نشان می‌دهد.

سعیدی (۱۳۸۶) در پایان‌نامه خود، تحت عنوان «بررسی رضایتمندی بازنشستگان شعبه سه کرج سازمان تأمین اجتماعی» در مقطع کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی دانشگاه علوم اجتماعی علامه طباطبایی تهران به بررسی موضوعات مرتبط به بازنشستگان به صورت مطالعه موردی پرداخته است. وی با توجه به تحقیقی که انجام داده به این نتیجه رسیده است که برای از بین بردن مشکلات این گروه باید به بازنگری و اصلاح برخی از قوانین و مقررات بازنشستگی پرداخته و از سوی دیگر حقوق و مزایای بازنشستگان را با توجه به شرایط واقعی زندگی و تورم هر ساله افزایش داد و مهمتر این که در صدد این باشیم تا به بهترین شکل جایگاه و منزلت آنان را در جامعه حفظ کنیم.

عظیمی (۱۳۸۶) نیز در پایان‌نامه خود جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی در دانشگاه تهران به بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر اشتغال مجدد بازنشستگان

سازمان تأمین اجتماعی پرداخته و در آن عواملی چون پایین بودن مستمری و تقدس و ارزش به کار را علت اشتغال مجدد بازنشستگان عنوان کرده است. وی در این تحقیق عملاً به این نتیجه رسیده که مشکلات اقتصادی بازنشستگان مهمترین علت اشتغال مجدد این گروه است که موجب برهم زدن سیستم عرضه و تقاضای نیروی کار شود.

محقق کمال (۱۳۸۶) نیز در پایان نامه خود با عنوان «بررسی مقایسه‌ای کیفیت زندگی سالمندان مستمری‌بگیر سازمان تأمین اجتماعی و سازمان بازنشستگی کشوری شهر قم» به تحقیق در زمینه مقوله بازنشستگی پرداخته است. نتایجی که وی از انجام این پژوهش به دست آورده است حاکی از این موضوع است که متغیرهای زمینه‌ای چون جنس، سن، وضعیت تأهل و ... ارتباط معنی‌داری با کیفیت زندگی این گروه دارد.

کوششی در رساله دکترای خود (۱۳۸۶) با عنوان «شبکه‌های خانوادگی حمایت اجتماعی، ترتیبات زندگی و سلامت سالخوردگان در شهر تهران» به موضوع سالمندان پرداخته است. در پژوهش حاضر در خصوص مقولات مرتبط با سالمندان و شبکه‌های حمایت اجتماعی به منابع و مستندات این تحقیق اشاره شده است.

مروری بر ادبیات تحقیق

جمعیت دنیا به سرعت در حال سالخورده شدن است و بخش بزرگی از این تغییرات در قرن اول هزاره سوم در کشورهای در حال توسعه‌ای چون کشورما ایران شکل گرفته است. در ایران نیز این مساله هرچند به صورت متأخرتر نسبت به کشورهای چین و کره با این مساله به صورت جدی روبرو هستیم. طبق برآوردهای سازمان ملل متحد، امید زندگی سالخوردگان ۶۵ ساله در ایران از ۱۰/۵ و ۱۱/۲ سال به ترتیب برای مردان و زنان در ابتدای دهه ۱۹۵۰ به ۱۳/۴ و ۱۴/۷ سال در ابتدای هزاره سوم افزایش یافته است و با روند کنونی کاهش مرگ و میر برای نسل‌های جدید و تلاش‌ها در حوزه بهداشت و درمان بیماری‌های مزمن، پیش‌بینی می‌شود که این نرخ در نیمه دوم دهه ۲۰۴۰ میلادی به همان ترتیب به ۱۵/۶ و ۱۸/۱ افزایش یابد. به این معنی که انتظار می‌رود تا اواسط قرن حاضر سالمندان واقع در ۶۵ سال بیش از یک و نیم دهه دیگر زنده بمانند. از سوی دیگر کاهش باروری نیز به عنوان یکی دیگر از مهمترین عوامل تعیین‌کننده ساختار سنی در ایران هستند چراکه از افت و خیز و کاهش خیره‌کننده‌ای برخوردار شده است. در ایران علاوه بر گذار جمعیتی، جامعه ایران تغییرات وسیع اجتماعی دیگری چون تغییر در الگوی ازدواج، مهاجرت و بالا رفتن هزینه‌های اجتماعی - اقتصادی سالخوردگان در خصوص بهداشت و ... را نیز تجربه می‌کند. این موضوعات دو نگرانی عمده برای سیاستگذاران در تمامی کشورها به وجود آورده است: اول اینکه چگونه می‌توان از مراقبت‌های بهداشتی و دوم حمایت‌های اقتصادی - اجتماعی کافی برای

این گروه اطمینان حاصل کرد، چراکه در اکثر کشورها به علت تغییرات به وجود آمده که بخشی از توسعه اقتصادی کشورها بوده است سیستم حمایت خانوادگی که پایه و اساس حمایت‌ها بوده به نوعی مختل شده و توجه به سازمان‌های حمایتی چون سازمان تأمین اجتماعی با ساختاری بسیار گسترده معطوف شده است (نادل، ۱۹۹۹، به نقل از کوششی، ۱۳۸۶: ۵).

۳- مبانی نظری

با توجه به اینکه مسائل و مشکلات این گروه از افراد متنوع و چندبعدی بوده و وضعیت رفاهی آنان را متأثر می‌کند از نظریات زیادی در این پژوهش استفاده شده که جهت نشان دادن ارتباط این نظرات با موضوع از مدل مفهومی که در انتهای بخش آورده شده است کمک گرفته‌ایم.

۳-۱-۱- نظریه فعالیت

بر اساس این نظریه که یک نظریه کنش متقابلی است و اغلب به عنوان رویکردی متضاد با رویکرد کارکردگرایی نگریسته می‌شود، سالمندانی که فعال می‌مانند بهترین سازگاری را از خود نشان می‌دهند. طرفداران این نظریه اذعان دارند که اشخاص ۷۰ ساله ممکن است توانایی و یا تمایل برای انجام دادن نقش‌های متنوعی که در ۴۰ سالگی داشته‌اند را نداشته باشند. با این وجود آنان تأیید می‌کنند که سالمندان ماهیتاً دارای همان نیازهای مربوط به کنش متقابل اجتماعی اشخاص میانسال می‌باشند. نظریه‌پردازان فعالیت معتقدند که سالمند باید فعالیت‌های دوره میانسالی خود را حفظ کرده و یک عنصر تمام‌عیار باشد (نیک گهر، ۱۳۶۹: ۶۴).

در این نظریه مسائل اجتماعی و علل دقیق دیگری که در عدم سازگاری اشخاص مسن سهیم هستند مورد توجه قرار می‌گیرد. نظریه‌پردازان با توجه به این نظریه معتقدند که چون به علت بازنشستگی بسیاری از فعالیت‌ها و به تبع آن نقش‌ها از فرد گرفته می‌شود فرد سالمند دچار مشکلات هویتی می‌شود. بنابراین بهتر است که با توجه به ارزش سن این دسته از افراد قدر آنها را بدانیم و سعی کنیم به آنها نقش‌های جدیدی با نوعی درآمد کمتر مانند کارهای مشاوره‌ای بدهیم تا مشکلات آنها تا حدودی رفع شود که البته این کار به علت مسائل مرتبط با سلامتی آنها، سندیکاها، قانون کار و پیشرفت‌های تکنولوژیک بسیار دشوار است (میشارا و رایدل، ۱۳۶۵: ۶۷-۶۸).

در واقع سالمند با توجه به این نظریه در زمان بازنشستگی اغلب نقش‌های خود را از دست می‌دهد، در حالی که نقش‌های باقی مانده برای وی نیز به درستی برای وی تعریف نمی‌شوند و سالمند به حالت بی‌نظمی طبیعی کشانده می‌شود که اگر این بی‌نظمی دائمی شود، فرد با موقعیت خود ناسازگار و بیگانه می‌شود (محسنی تبریزی، ۱۳۷۹). با توجه به این سالمندان بعد از رسیدن به سن بازنشستگی

نیز باید فعالیت‌های خود را حفظ کنند که این امر مغایر با موضوع بند ۱۵ ماده ۲ قانون تأمین اجتماعی است که عملاً به محض اطلاع سازمان موظف به قطع مستمری بازنشستگان می‌باشد. بنابراین ما سعی می‌کنیم تا نشان دهیم که فعالیت مورد اشاره در این نظریه و منطقی که در این نظریه وجود دارد؛ سالمند را وامی‌دارد که علاوه بر انگیزه برای برطرف کردن نیازهای مادی؛ برای برطرف کردن نیازهای روحی و روانی خود بعد از بازنشستگی به کار و فعالیت بپردازد؛ چراکه از نظر آنها کار ارزش و تقدس خاصی دارد و با کار کردن است که می‌توانند به ابراز وجود بپردازند.

۲-۱-۳- نظریه نقش^۱

این نظریه از نظریه‌های مهم روانشناختی است، که نقش را کارکردهایی می‌داند که یک شخص هنگام اشغال پست یا مقام در یک زمینه اجتماعی باید انجام دهد. نظریه نقش با اصطلاحاتی نظیر الگوی نقش، نقش بازی کردن و قبول نقش کوشیده است تا نشان دهد که با واگذاری نقش ممکن است نگرش‌های او در جهت انتظارات آن نقش تغییر کند (کریمی، ۱۳۸۴: ۴۶).

نظریه نقش، موقعیت سالمندان را برحسب سازگاری با نقش‌های با ارزش اجتماعی (به ویژه نقش کار در مردان) تبیین می‌کند. بازنشستگی و از دست دادن برخی نقش‌های سالمندان، غالباً برای خانواده‌ها نیز مسایل و مشکلات اجتماعی، اقتصادی و روانی ایجاد می‌کند و حتی برای افرادی که وقت آزاد تازه بدست آورده خود را به عنوان یک فرصت تلقی می‌کنند، دوره انتقالی مهمی است. بازنشستگی عملاً همیشه متضمن از دست دادن درآمد است و این امر بسیاری از سالمندان و خانواده‌های آنها را با فقر و مشکلات مالی عمده مواجه می‌سازد. پیامدهای اجتماعی و روانی بازنشستگی بر حسب تجربه شغلی و سطح زندگی قبلی فرق می‌کند. بازنشستگی، به عنوان وضعیت بالقوه غم‌انگیز بوده و به نوعی انزوا و کناره‌گیری از جریان زندگی و خدمات جامعه تلقی می‌شود، اگرچه ممکن است بعضی از آنها به خاطر رهایی از کار، از این موضوع استقبال کنند. در جامعه‌ای که کار در آن دارای ارزش اساسی است، بازنشستگی اغلب به معنای از دست دادن منزلت تلقی می‌شود و فقدان کارهای جاری که ممکن است زندگی یک فرد را برای مدتی در حدود نیم قرن شکل داده باشد، خلأیی ایجاد می‌کند که پر کردن آن دشوار است. به علت آهنگ سریع دگرگونی‌های تکنولوژی و سایر تغییرات، دانش و مهارت‌هایی که در طول عمر فرد کسب می‌کند، دیگر احترام جوانان را مانند فرهنگ‌های سنتی بر نمی‌انگیزد. این امر در خصوص زنان خانه دار که بازنشستگی ندارند بیشتر صادق است و سازگاری موفقیت‌آمیز معمولاً در خصوص مردان است چراکه با به عهده گرفتن نقش‌های جدید و بالا بردن کیفیت گذران اوقات فراغت این مسائل را تا حدودی حل می‌کنند (بالتز و کارستنسن، ۱۹۹۶: ۴۲۲-۳۹۷).

به همین علت است که کارکنان و کارگرانی که از پیش خود را برای بازنشستگی آماده کرده‌اند در سازگاری با بازنشستگی مسائل و مشکلات کمتری خواهند داشت تا کسانی که به خاطر بیماری و یا تقلیل کارکنان بازنشسته شده‌اند (اردبیلی، ۱۳۷۹: ۶۶) با توجه به این نظریه می‌توان گفت که باید برای بازنشستگان به دنبال پیدا کردن نقشه‌ای بود تا با پرداختن به این نقش‌ها از به وجود آمدن مشکلات برای آنها جلوگیری شود؛ چراکه این افراد با فرارسیدن دوران بازنشستگی دچار بیگانگی و بحران‌های روحی ناشی از بی‌خاصیتی و این که به علت مشکلات جسمی قادر به تأمین نیازهای خود نیستند می‌شوند. پس عملاً بهتر است با ایجاد شغل‌هایی در پست‌های مشاوره‌ای برای استفاده از تجربیات گرانقدر این گروه و همچنین فضاهای مناسب برای در کنار هم بودن و گذراندن اوقات فراغت این گروه را آماده برای پذیرفتن نقش‌های دلخواهشان (نقش‌هایی چون مشاور برجسته، پدر بزرگ و مادر بزرگ کارآمد) کنیم.

۳-۱-۳- نظریه پست مدرنیسم

نظریه‌پردازان پست مدرن، ساخت سالمندی و پیری را در گفتمان علمی و عقلانی مطرح کرده‌اند آنها به افول این بحث با توجه به افزایش بی‌تفاوتی دوره زندگی در جامعه فرامردن اشاره می‌کنند. این موضوع بر حسب ابهام در حد و مرز بین گروه‌های سنی مختلف و با تکیه بر آفرینش طرح سبک‌های زندگی - عادات، آداب و شیوه‌های گذران حیات، که یکی از جنبه‌های مهم آن بقای بدن برای کنترل ظاهر شخصی است، توصیف شده است. پست مدرنیست‌ها، ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی زوال سن و سالمندی را برجسته ساخته‌اند و بر این عقیده‌اند که در جوامع صنعتی معاصر میان‌سال و پیری به لحاظ اجتماعی دگرگون شده است (اندرسون، ۱۹۸۵ به نقل از کوششی، ۱۳۸۶: ۳۲).

با توجه به این رویکرد است که آنها معتقدند مفاهیم سن، ثابت و تغییر ناپذیر نیستند بلکه مفاهیمی بی‌ثبات و متغیرند. عمدتاً به خاطر نسبی بودن ساختار اجتماعی تصور منفی به این صورت وجود دارد که سالمندی با از دست دادن سرمایه اقتصادی و فرهنگی، کنترل بدنی، عاطفی و قدرت اجتماعی پیوند دارد و جوانی نیز به خاطر فقدان قدرت و سرمایه با این موضوع که منزلت پایین‌تری از سالمندان دارند؛ پیوند دارد (همان منبع).

در واقع نظر به این که بازنشستگی یکی از فرایندهای جامعه مدرن و صنعتی است که با توجه به ساختارهای جدید و عادات زندگی انسان بازنندیش و متوجه به مسئله ریسک به وجود آمده ممکن است در جامعه در حال گذاری چون ایران که هنوز خانواده به عنوان مهمترین شبکه حمایتی فعالیت می‌کند موضوع بازنشستگی و ارائه خدمات توسط شبکه‌های حمایت اجتماعی رسمی چون سازمان تأمین اجتماعی جایگاه اصلی خود را به دست نیاورده باشد.

۴-۳-۳- نظریه سلسله مراتب نیازهای مازلو

اعتقاد بر این است که قوی‌ترین احتیاجات افراد تعیین‌کننده رفتار آنها در لحظات خاص است مازلو در نظریه خود این نیازها را در قالب پنج نیاز اساسی برای افراد به شرح زیر مطرح کرده است: **نیازهای فیزیولوژیکی**: این نیازها معمولاً در تئوری‌های یادگیری به عنوان نیازهای سائق مطرح شده‌اند و چیزهایی مانند آب، هوا، خوراک و پوشاک را در بر می‌گیرند که تداوم زندگی بدون وجود آنها امکان ندارد و افراد در شرایط عادی نسبت به آنها آگاهی کامل دارند.

نیازهای ایمنی: برای تأمین محیطی امن و تداوم زندگی بدون تهدید و ارباب لازم است و رضای فراگیر آن در جوامع، نوید بخش دنیایی توأم با صلح و آرامش است.

نیازهای اجتماعی: این نیاز د برگیرنده نیازهایی چون تعلق، محبت، علاقه و دوستی است که با عوامل و رفتارهای مابین افراد پیوند می‌یابد و منعکس‌کننده علاقه و اشتیاقی است که فرد به مقبولیت خود توسط اطرافیان خود دارد.

نیازهای حرمت: نیاز فرد برای قرارگرفتن در جایگاهی است که قابلیت وی را مشخص کند و احترام دیگران را برانگیزد. پیشرفت، احراز صلاحیت، پایگاه اجتماعی و شغلی و کسب معرفیت این نیازها را برآورده می‌کند.

نیازهای خودشکوفایی: نیازهایی هستند که فرد را در رسیدن به آنچه در حداکثر توان و استعداد اوست بر می‌انگیزد تا به فردی تبدیل شود که واقعاً می‌تواند باشد (نائلی، ۱۳۷۳: ۳۳). این نیازها در سلسله مراتبی قرار دارند و ارضا شدن یک سطح از این نیازها است که منجر به پیگیری افراد برای ارضا شدن نیازهای سطح دیگر می‌شود. مثلاً آن وقتی که نیازهای فیزیولوژیکی و ایمنی تقریباً به خوبی برآورده شوند، نیاز به وابستگی به اجتماع یا مرتبط بودن به عنوان احتیاج مسلط ظاهر خواهد شد و... (هرسی - بلانچارد، ۱۳۶۹: ۵۲)

اما آنچه مهم است و باید به آن توجه کرد این است که در اغلب کشورهای در حال توسعه‌ای چون کشور ما مردم درگیر مسائل اولیه زندگی خویش هستند و کمتر می‌توانند به مراتب بالاتر نیازها ارتقا یابند (مه‌رآرا، ۱۳۷۳: ۱۳۰).

اما در کشورهای پیشرفته صنعتی معمولاً نیازهای سطح اول و دوم تأمین شده و باعث ظهور نیازهای سطح سوم شده است. نیازهایی که طبیعتاً ارضای آنها به مراتب دشوارتر است و سازمان‌هایی چون سازمان تأمین اجتماعی در این کشورها گرچه تا حدودی در برطرف کردن نیازهای سطح اول و دوم موفق بوده‌اند ولی عملاً در خصوص برطرف کردن نیازهای سطوح دیگر موفق نبوده‌اند (توسلی، ۱۳۸۰: ۱۳۸).

آنچه باید با توجه به این نظریه در پژوهش حاضر به آن توجه کرد این است که فرد بازنشسته که درصد مقابله با مخاطرات ناشی از سالمندی است سعی دارد با عضویت در این شبکه‌های حمایت اجتماعی رسمی تا حدودی ریسک و خطر نداشتن توانایی برطرف کردن نیازهای خود در سطوح و مراتب مختلف را برطرف کند و ما سعی می‌کنیم با توجه به سنجش متغیرهای مختلف به بررسی این موضوع بپردازیم که سازمان تأمین اجتماعی تا چه حدی پاسخگوی نیازهای این گروه آسیب‌پذیر بوده است.

۵-۳-۳- نظریه رابطه اجتماعی

دورکیم بشر را به عنوان انسان دو بعدی می‌دید که از یک سوی دارای بدن، میل و اشتهاست و از سوی دیگر، یک شخصیت اجتماعی دارد. اما انسان تنها در بعد اجتماعی صورت انسانی به خود می‌گیرد و تنها از طریق جامعه، انسان به معنای کامل آن می‌شود. به نظر دورکیم، جامعه نوین امکاناتی را برای فردگرایی در چارچوب تنظیم اجتماعی فراهم می‌سازد. بر خلاف انواع پیشین سازمان اجتماعی مبتنی بر همبستگی مکانیک و خواستار هم‌رنگی افراد جامعه بودند، انواع سازمان‌های اجتماعی نوین بر همبستگی ارگانیک استوارند و این همبستگی از طریق وابستگی کارکردی متقابل افراد مستقل تأمین می‌شود. در واقع در جوامع نوین، سازمان‌هایی مانند سازمان تأمین اجتماعی جهت به وجود آوردن این نوع همبستگی که به استقلال فردی و شخصیت آنها و نه سرکوب آنها وابسته است ظهور یافته‌اند (کوزر، ۱۳۸۳: ۱۹۶).

در واقع در جوامع امروزی دیگر نمی‌توان فقط از نیازهای جسمی سالمندان سخن گفت نیازهایی که چه بسا در منتهای پیری هم چنان زنده و فعال بماند، بلکه از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های عاطفی افرادی حرف می‌زنیم که از با هم بودن لذت می‌برند و به یکدیگر احساس تعلق می‌کنند (الیاس، ۱۳۸۵: ۱۰۲).

در این تحقیق سعی شده است تا به بررسی این موضوع بپردازیم که آیا در جامعه در حال توسعه‌ای چون ایران سازمان تأمین اجتماعی توانسته است تا با تکیه بر همبستگی ارگانیک در سازمانی با تعداد بسیار زیاد از بیمه‌شدگان که به هیچوجه یکدیگر نمی‌شناسند و فقط از طریق عضویت در یک سازمان با هم در ارتباط هستند به اهدافی چون بر آوردن نیازهای مادی و حتی عاطفی یک گروه خاص از آنان دست یابد. چراکه همان‌طور که در بخش‌های قبلی گفتیم همه بیمه‌شدگان با توجه به پس‌انداز و گذشتن از خواسته‌ها و نیازهای امروزی در صدد برطرف کردن نیازهایی هستند که از آنها به عنوان انگیزه‌های جدی برای بیمه‌پردازی یاد می‌کنند و منتظر دریافت این پس‌انداز در قالب کمک‌های بلندمدت بخصوص مستمری بازنشستگی هستند تا در دوران کهولت و پیری بی‌نیاز از مساعدت‌های غیرمستمر و سخاوتمندانه دیگران به صورت حمایتی و خیریه‌ای باشند.

۶-۳-۳- نظریه گذار جمعیتی

تغییر در توزیع سنی جمعیت طی تغییراتی که در مراحل گذار جمعیتی به واسطه کاهش باروری و مرگ و میر به وجود آمده است به خوبی در ساختار جمعیتی جوامع و بخصوص در کشور ما ایران در دهه‌های اخیر مشاهده می‌شود. در حالت کلاسیک این نظریه سعی شده است تا با تبیین و پیش‌بینی باروری و مرگ و میر، مسیر تاریخی انتقال جوامع از وضعیتی به وضعیت دیگر مورد بررسی قرار گیرد. بر طبق این نظریه در کشورهای توسعه‌یافته همه جمعیت‌ها از دوره پیش از گذار که دوره‌ای با سطح مرگ و میر بالا است به دوره گذار که سطح مرگ و میر کاهش نسبی دارد رسیده و سپس به دوره سوم که دوره پس از گذار است وارد می‌شود که در این دوره سطح مرگ و میر به نسبت ثابت است. این سه دوره با توجه به تغییر در الگوهای بیماری و مرگ و میر طبقه‌بندی شده است. دوره پیش از گذار اپیدمیولوژیک، دوره قحطی و طاعون؛ دوره گذار دوره افول بیماری‌های عالمگیر و دوره پس از گذار دوره بیماری‌های کشنده و انسان ساخت است. حرکت در مسیر این دوره‌ها باعث افزایش چشمگیر در جمعیت سالمندان خواهد شد و آنها را کانون توجهات قرار می‌دهد (کوششی، ۱۳۸۶: ۱۹)..

این نظریه به این دلیل در تحقیق حاضر مورد استفاده قرار گرفت که ایران یکی از مهمترین دوران گذار جمعیتی خود را پیش رو دارد و همین امر باعث می‌شود تا توجه بیشتری به این گروه سنی خاص و آسیب‌پذیر شود تا بعدها غفلت از این گروه موجب برهم خوردن هرم سنی و سطح رفاهی جامعه نشود؛ چراکه با به وجود آمدن مشکل رفاهی در یکی از سطوح جمعیتی جامعه دچار مشکلات در سطوح دیگری خواهد شد که به این گروه وابسته هستند. بخصوص در کشور ما ایران که بار تکفل بسیار بالا بوده و بسیاری از فرزندان از نظر مالی به سالمندان (در اینجا مستمری بازنشستگی) وابسته هستند.

۲-۳- برآورد الگو و تجزیه و تحلیل آماری

با توجه به دسترسی محقق به اطلاعات و آمار مورد نیاز در این تحقیق روش پیمایش به کار برده شده است. سطح تحلیل در این پژوهش خرد و واحد تحلیل فردی است که بازنشسته سازمان تأمین اجتماعی شعبه یک کرج است و از این شعبه مستمری دریافت می‌کند. این تحلیل به صورت مطالعه موردی و در سطح جامعه آماری بازنشستگان شعبه یک کرج صورت گرفته است. روش نمونه‌گیری روش گلوله برفی و از تکمیل ۲۱۰ پرسشنامه توسط محقق با مراجعه به بانک رفاه و شعبه می‌باشد که به علت ملاحظات اخلاقی و حساسیت مسئولین شعبه از این روش استفاده شده است.

در این بخش به دنبال استخراج رابطه‌ای هستیم که به بهترین نحو عملکرد عوامل مؤثر بر وضعیت رفاهی بازنشستگان تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی را به تصویر بکشد. در این راستا مجموعه متغیرهای مورد نظر، در قالب یک پرسشنامه طراحی و پس از تعیین اعتبار و روایی آن داده‌های تحقیق با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

۱-۲-۳- وضعیت رفاهی / جنس:

• توزیع متغیر وضعیت رفاهی بر حسب جنس

جدول شماره (۱): توزیع متغیر وضعیت رفاهی بر حسب جنس

وضعیت رفاهی/جنس	زن	مرد	کل
پایین	٪۱۰	٪۹/۵	٪۹/۵
متوسط	٪۷۰	٪۶۲/۱	٪۶۲/۹
بالا	٪۲۰	٪۲۸/۴	٪۲۷/۶
جمع کل	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰

با توجه به جدول فوق از میان کل زنان پاسخگو، ۱۰ درصد از وضعیت رفاهی پایین، ۷۰ درصد از وضعیت رفاهی متوسط و ۲۰ درصد آنها از وضعیت رفاهی بالایی برخوردار هستند. از میان کل مردان نیز ۹/۵ درصد آنها دارای وضعیت رفاهی پایین، ۶۲/۱ درصد آنها دارای وضعیت رفاهی متوسط و ۲۸/۴ درصد آنها دارای وضعیت رفاهی بالایی هستند. از کل پاسخگویان نیز ۹/۵ درصد دارای وضعیت رفاهی پایین، ۶۲/۹ درصد از وضعیت رفاهی متوسط و ۲۷/۶ درصد از وضعیت رفاهی بالایی برخوردار هستند.

جدول شماره: (۲) Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	.۰۶۴۹ ^a	۲	.۰۷۲۳
Likelihood Ratio	.۰۶۸۸	۲	.۰۷۰۹
Linear-by-Linear Association	.۰۴۲۶	۱	.۰۵۱۴
N of Valid Cases	۲۱۰		

جدول شماره: (۳) symmetric Measures			
		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	۰/۰۵۶	۰/۷۲۳
	Cramer's V	۰/۰۵۶	۰/۷۲۳
N of Valid Cases		۲۱۰	

با توجه به جداول (شماره ۲ و ۳) (Sig=۰/۷۲۳) رابطه معناداری بین وضعیت رفاهی و جنس پاسخگویان وجود ندارد. همانطور که مشاهده می‌شود در بین کسانی که از وضعیت رفاهی بالایی برخوردار هستند ۲۰ درصد از زنان و ۲۸/۴ درصد از مردان قرار دارند در مقابل در بین افرادی که از وضعیت رفاهی پایینی برخوردار هستند ۱۰ درصد از زنان و ۹/۵ درصد از مردان قرار دارند که نشان می‌دهد بین مردان و زنان از نظر وضعیت رفاهی تفاوت چندانی وجود ندارد.

۲-۲-۳- وضعیت رفاهی / سن

● توزیع متغیر وضعیت رفاهی بر حسب سن

جدول شماره(۴): توزیع متغیر وضعیت رفاهی بر حسب سن

وضعیت رفاهی/سن	۵۰-۵۹	۶۰-۶۹	۷۰ سال و بالاتر
پایین	٪۹/۳	٪۵/۶	٪۲۰
متوسط	٪۶۳/۶	٪۵۸/۳	٪۷۰
بالا	۲۷/۱	٪۳۶/۱	٪۱۰
جمع کل	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰

از میان کسانی که در فاصله سنی ۵۰-۵۹ سال قرار دارند ۹/۳ درصد آنها دارای وضعیت رفاهی پایین ۶۳/۶ درصد آنها دارای وضعیت رفاهی متوسط و ۲۷/۱ درصد آنها دارای وضعیت رفاهی بالایی می‌باشند. از میان کسانی که در فاصله سنی ۶۰-۶۹ سال قرار دارند ۵/۶ درصد آنها دارای وضعیت رفاهی پایین، ۵۸/۳ درصد دارای وضعیت رفاهی متوسط و ۳۶/۱ درصد دارای وضعیت رفاهی بالایی می‌باشند. از میان کسانی که در فاصله سنی ۷۰ سال و بالاتر قرار دارند ۲۰ درصد از وضعیت رفاهی پایین و ۷۰ درصد از وضعیت رفاهی متوسط و ۱۰ درصد از وضعیت رفاهی بالایی برخوردار هستند.

جدول شماره (۵): Symmetric Measures					
		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	.Approx. Sig
Ordinal by Ordinal	Kendall's tau-b	-.۰۱۰۵۰	.۰۱۰۶۴	-.۰۷۷۶	.۰/۴۳۸
	Spearman Correlation	-.۰۱۰۵۴	.۰۱۰۶۹	-.۰۷۷۷	.۰/۴۳۸ ^c
Interval by Interval	Pearson's R	-.۰۱۰۲	.۰۱۰۶۷	-.۱/۴۷۹	.۰/۱۴۱ ^c
N of Valid Cases		۲۱۰			

نتایج بدست آمده از جداول فوق و (sig=۰/۴۳۸) نشان می‌دهد که بین متغیر سن و وضعیت رفاهی رابطه معناداری وجود ندارد.

۳-۲-۳- وضعیت رفاهی / سطح تحصیلات

● توزیع متغیر وضعیت رفاهی بر حسب سطح تحصیلات

جدول شماره (۶): توزیع متغیر وضعیت رفاهی بر حسب سطح تحصیلات

وضعیت رفاهی / تحصیلات	بی سواد	دیپلم و کمتر	بیشتر از دیپلم
پایین	٪۱۶/۷	٪۸/۶	٪۶/۲
متوسط	٪۶۹	٪۶۷/۱	٪۲۱/۱
بالا	٪۱۴/۳	٪۲۴/۳	٪۷۲/۷
جمع	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰

با توجه به جدول از میان کسانی که بی سواد هستند ۱۶/۷ درصد آنها دارای وضعیت رفاهی پایین، ۶۹ درصد آنها دارای وضعیت رفاهی متوسط و ۱۴/۳ درصد آنها دارای وضعیت رفاهی بالایی هستند. از میان کسانی که از سطح سواد دیپلم و کمتر از آن برخوردارند ۸/۶ درصد آنها وضعیت رفاهی پایین، ۶۷/۱ درصد آنها وضعیت رفاهی متوسط و ۲۴/۳ درصد آنها وضعیت رفاهی بالایی دارند. کسانی که سطح سواد آنها بالاتر از دیپلم است ۶/۲ درصد آنها وضعیت رفاهی پایین و ۲۱/۱ درصد آنها وضعیت رفاهی متوسط و ۷۲/۷ درصد آنها وضعیت رفاهی بالایی دارند.

جدول شماره: (۷) Symmetric Measures :					
		Value	Asymp. Std. Errora	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Ordinal by Ordinal	Kendall's tau-b	۰/۳۰۹	۰/۰۶۲	۴/۴۹۲	۰/۰۰۰
	Spearman Correlation	۰/۳۲۵	۰/۰۶۶	۴/۹۶۴	۰/۰۰۰c
Interval by Interval	Pearson's R	۰/۳۳۲	۰/۰۶۴	۵/۰۷۱	۰/۰۰۰c
N of Valid Cases		۲۱۰			

جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که بین سطح تحصیلات و متغیر وضعیت رفاهی رابطه معناداری وجود دارد ($\text{sig} = ۰/۰۰۰$) و با توجه به ضریب همبستگی Kendall's tau-b که میزان آن (۰/۳۰۹) است شدت این رابطه از سطح متوسطی برخوردار است و با توجه به اینکه جهت رابطه مثبت است این رابطه به گونه‌ای است که با افزایش تحصیلات، وضعیت رفاهی افزایش پیدا کرده و با کاهش تحصیلات با کاهش وضعیت رفاهی مواجه می‌شویم.

۴-۲-۳- وضعیت تأهل / وضعیت رفاهی

● توزیع متغیر وضعیت رفاهی بر حسب وضعیت تأهل

جدول شماره (۸): توزیع متغیر وضعیت رفاهی بر حسب وضعیت تأهل

وضعیت رفاهی/تأهل	مجرد	متأهل
پایین	٪۱۵/۸	٪۴/۳
متوسط	٪۶۵/۳	٪۶۰/۹
بالا	٪۱۸/۹	٪۳۴/۸
جمع	٪۱۰۰	٪۱۰۰

همانگونه که در جدول نشان داده شده ۱۵/۸ درصد از کسانی که مجرد هستند از وضعیت رفاهی پایین، ۶۵/۳ درصد آنها از وضعیت رفاهی متوسط و ۱۸/۹ درصد آنها از وضعیت رفاهی بالایی برخوردار هستند. از میان کسانی که متأهل هستند ۴/۳ درصد دارای وضعیت رفاهی پایین، ۶۰/۹ درصد دارای وضعیت رفاهی متوسط و ۳۴/۸ درصد از وضعیت رفاهی بالایی برخوردار هستند.

جدول شماره (۹) Chi-Square Tests			
	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	۱۲/۰۳۴ ^a	۲	۰/۰۰۲
Likelihood Ratio	۱۲/۳۶۷	۲	۰/۰۰۲
Linear-by-Linear Association	۱۱/۳۷۴	۱	۰/۰۰۱
N of Valid Cases	۲۱۰		

جدول شماره (۱۰) Symmetric Measures			
		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	۰/۲۳۹	۰/۰۰۲
	Cramer's V	۰/۲۳۹	۰/۰۰۲
N of Valid Cases		۲۱۰	

همانگونه که در جدول فوق نشان داده شده است بین وضعیت تأهل و وضعیت رفاهی افراد رابطه معناداری وجود دارد ($\text{sig} = 0/002$) و میزان V کرامر ($0/239$) حکایت از شدت کم این همبستگی دارد. البته این رابطه یک رابطه مثبت است به این معنا که با متأهل شدن وضعیت رفاهی آنها نیز بهتر می‌شود و در وضعیت مجرد وضعیت رفاهی آنها کمتر خواهد بود.

۳-۳- نتایج سنجش متغیرها و تحلیل آنها

نتایج و همچنین تحلیل را از وضعیت رفاهی بازنشستگان شروع می‌کنیم. در جدول زیر توزیع نسبی پاسخ‌های افراد مورد مطالعه به گویه‌های مربوط به وضعیت رفاهی آورده شده است.

جدول شماره (۱۱): توزیع نسبی پاسخ‌های پاسخگویان به گویه‌های وضعیت رفاهی

پاسخ‌ها بر حسب درصد					گویه‌ها	شماره گویه‌ها در پرسشنامه
خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد		
۹/۵	۴۸/۵	۲۰/۵	۱۱	۱۰/۵	قادر به تأمین نیازهای اولیه زندگی خود و خانواده‌ام نیستم.	۲۴
۲۳/۸	۱۹/۵	۱۴/۸	۳۰/۵	۱۱/۴	به دلیل پائین بودن مستمری مجبور به اشتغال مجدد هستم.	۲۵
۳۹	۳۹/۵	۱۰/۵	۵/۷	۵/۲	قادر به تأمین مخارج تحصیلی فرزندانم نیستم.	۲۶
۱۹/۵	۳۵/۲	۲۴/۳	۵/۷	۱۵/۲	قادر به تهیه مخارج ازدواج و جهیزیه فرزندانم نیستم.	۲۷

۵/۷	۲۴/۸	۳۹	۱۵/۲	۱۵/۲	به دلیل مشکلات اقتصادی قادر به استفاده از مراکز تفریحی، فرهنگی و ورزشی نیستم.	۲۸
۱۰/۵	۵۴/۳	۱۵/۲	۴/۸	۱۵/۲	به دلیل مشکلات اقتصادی نمی‌توانم اجاره خانه و اقساط وامهای دریافتی‌ام را به موقع بپردازم.	۲۹
۱۱/۹	۹/۵	۵۴/۸	۱۸/۱	۵/۷	برای حفظ استقلال و شخصیت و تداوم روابط با سایرین مجبور به عضویت در کانون بازنشستگان هستم	۳۰
۵/۲	۵/۲	۳۴/۸	۳۹/۵	۱۵/۲	با ادامه ارتباط با دوستان و همکاران قدیمی، میزان اختلافاتم با خانواده‌ام کمتر می‌شود.	۳۱
۰	۰/۵	۷۱/۹	۱۱/۹	۱۵/۷	با توجه به اینکه بازنشسته شده‌ام، به عنوان شهروند رده اول شناخته می‌شوم.	۳۲
۴/۸	۱۱/۹	۴۳/۸	۲۳/۸	۱۵/۷	چون بازنشسته شده‌ام، دوستان زیادی پیدا کرده‌ام.	۳۳
۰	۰	۴۸/۲	۴۱/۳	۱۰/۵	به عنوان یک بازنشسته قادر به ارائه نظراتم هستم.	۳۴
۰	۲۰	۴۵/۲	۲۰/۵	۱۴/۳	به علت بازنشسته بودن و استقلال مالی، دیگران رفتار بسیار بهتری در مقایسه با سایر سالمندان با من دارند.	۳۵
۰	۳۲/۹	۳۶/۷	۲۴/۳	۶/۲	بازنشستگی و استفاده از خدمات سازمان تأمین اجتماعی موجب حفظ هویت من شده است.	۳۶
۴/۸	۳۰/۵	۴۳/۳	۲۰	۱/۴	به علت بازنشستگی از مقام و منزلت بهتری نسبت به دیگر سالمندان دارم.	۳۷
۰	۱	۱۴/۸	۴۹/۴	۳۴/۸	با توجه به استفاده از خدمات سازمان تأمین اجتماعی به راحتی قادر به تأمین مخارج درمانی هستم.	۳۸
۰	۱/۴	۱۴/۸	۵۳/۳	۳۰/۵	داروهای مورد نیازم را به راحتی از طریق سازمان تأمین اجتماعی تهیه می‌کنم.	۳۹
۱۱/۴	۰/۵	۳۰	۳۳/۸	۲۴/۳	با بازنشسته شدن اوقات بیشتری جهت انجام فعالیتهای رفاهی پیدا کرده‌ام.	۴۰

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود ۵۸ درصد از پاسخگویان توانایی تأمین نیازهای اولیه خود و خانواده را در حد خوبی دارا هستند، تقریباً ۲۱ درصد به طور متوسط از این توانایی برخوردار بوده و مابقی در این رابطه با مشکلات فراوانی مواجه هستند. در پاسخ به گویه دوم نیز بیش از ۴۱ درصد خود را ناچار از اشتغال مجدد می‌بینند. حدود ۲۱ درصد نیز خود را در راه تأمین مخارج تحصیلی فرزندان ناتوان می‌یابند. حدود ۲۰ درصد نیز در تأمین هزینه برای فرزندان خود با مشکلاتی مواجه هستند. ۳۰ درصد نیز به دلیل مشکلات اقتصادی نمی‌توانند از مراکز فرهنگی و تفریحی استفاده کنند و در نهایت این که ۲۰ درصد افراد نیز در پرداخت اجاره مسکن و اقساط وام‌های دریافتی با مشکلاتی روبه‌رو هستند. حدود ۷۸ درصد از افراد مورد بررسی برای حفظ استقلال و شخصیت خویش، خود را مجبور به عضویت در کانون بازنشستگان می‌بینند و مابقی خود را مستغنی از این نیاز می‌یابند. تقریباً ۹۰ درصد از پاسخگویان معتقدند که تداوم رابطه با دوستان قدیمی سبب شده است که اختلافات خانوادگی آنها کاهش پیدا کند. ۹/۵ درصد از افراد مورد بررسی بر این اعتقاد هستند که هنوز به عنوان شهروند رده اول شناخته می‌شوند. حدود ۸۴ درصد بازنشستگی را فرصتی برای افزایش دوستان خود یافته‌اند. همه افراد مورد بررسی هنوز خود را قادر به ارائه نظر و پیشنهاد می‌یابند به گونه‌ای که دیگران از این نظرات استقبال می‌کنند. ۸۰ درصد به دلیل استقلال مالی بعد از بازنشستگی روابط دیگران را با خود روابط خوبی می‌دانند. ۶۵ درصد خود را دارای مقام و منزلت بیشتری در مقایسه با دیگران به دلیل بازنشستگی می‌دانند. ۹۹ درصد خود را قادر به تأمین مخارج درمانی می‌دانند که ناشی از حمایت سازمان تأمین اجتماعی در این زمینه است و در نهایت این که حدود ۸۸ درصد معتقدند بعد از بازنشستگی اوقات فراغت بیشتری پیدا کرده‌اند.

در ذیل نتایج تحلیل عاملی و میزان روایی آورده شده است، که شامل آزمون KMO و بارلت و آلفای کرانباخ برای گویه‌های مربوط به وضعیت رفاهی است.

جدول شماره (۱۲): نتایج آزمون کیزمایر و بارلت

KMO	۰/۷۶۴
BT	۳۰۵۲/۱۵۵
Df	۱۳۶
Sig	۰/۰۰۰

جدول شماره (۱۳): نتایج آزمون آلفای کرانباخ

Cronbach's Alpha	N of Items
۰/۸۰۱	۱۷

جدول شماره (۱۴): نتایج آزمون تحلیل عامل بر حسب متغیرها و عامل‌ها

متغیرها	عامل اول	عامل دوم	عامل سوم	عامل چهارم
به عنوان یک بازنشسته قادر به ارائه نظراتم هستم.	۰/۸۳۰			
به دلیل پایین بودن مستمری مجبور به اشتغال مجدد هستم.	۰/۷۳۲			
به علت بازنشسته بودن و استقلال مالی، دیگران رفتار بسیار بهتری در مقایسه با سایر سالمندان با من دارند.	۰/۷۱۶			
قادر به تأمین مخارج تحصیلی فرزندانم نیستم.	۰/۶۹۵			
به دلیل مشکلات اقتصادی قادر به استفاده از مراکز تفریحی، فرهنگی و ورزشی نیستم.	۰/۵۹۴			
با توجه به اینکه بازنشسته شده‌ام، به عنوان شهروند رده اول شناخته می‌شوم.	۰/۵۷۲			
به دلیل مشکلات اقتصادی نمی‌توانم اجاره خانه و اقساط وام‌های دریافتی‌ام را به موقع بپردازم.	۰/۸۸۹			
قادر به تأمین نیازهای اولیه زندگی خود و خانواده‌ام نیستم.	۰/۸۷۰			
قادر به تأمین مخارج تحصیلی فرزندانم نیستم.	۰/۷۱۷			
بازنشستگی و استفاده از خدمات سازمان تأمین اجتماعی موجب حفظ هویت من شده است.	۰/۸۷۱			
به علت بازنشستگی از مقام و منزلت بهتری نسبت به دیگر سالمندان دارم.	۰/۸۰۵			
داروهای مورد نیازم را به راحتی از طریق سازمان تأمین اجتماعی تهیه می‌کنم.	۰/۸۹۱			

۰/۸۸۳				با توجه به استفاده از خدمات سازمان تأمین اجتماعی به راحتی قادر به تأمین مخارج درمانی هستیم.
۰/۸۰۰				برای حفظ استقلال و شخصیت و تداوم روابط با سایرین مجبور به عضویت در کانون بازنشستگان هستیم
۰/۷۹۰				با بازنشسته شدن اوقات بیشتری جهت انجام فعالیت‌های رفاهی پیدا کرده‌ام.
۰/۷۷۳				چون بازنشسته شده‌ام، دوستان زیادی پیدا کرده‌ام.
۰/۶۸۲				با ادامه ارتباط با دوستان و همکاران قدیمی، میزان اختلافاً با خانواده کم‌تر می‌شود.

طبق یافته‌های جدول فوق، مقدار KMO برابر با ۰/۷۶۴ است. این آزمون کفایت اندازه نمونه جهت انجام تحلیل عامل را ارزیابی می‌کند و این مقدار دلالت بر تأیید تحلیل عاملی دارد. آماره بارتلت مناسب بودن داده‌ها را برای تحلیل عامل نشان می‌دهد. طبق جدول نتایج آن برابر با $BT = 3052/155$ و سطح معناداری آزمون بارتلت برابر $= 0/000$ است بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که داده‌ها از تناسب مورد قبولی برخوردار می‌باشند و بر این اساس اعتبار سازه‌ای گویه‌ها را در قالب یک طیف برای سنجش مفهوم واحد وضعیت رفاهی تأیید می‌کنند. روایی این طیف نیز، با توجه به محاسبه ضریب آلفای کرانباخ که ۰/۸۰۱ است؛ مورد قبول است.

● فرضیه اول

بین وضعیت رفاهی سالمندان بازنشسته و میزان مستمری دریافتی آنها از شبکه حمایت اجتماعی رسمی مانند سازمان تأمین اجتماعی رابطه وجود دارد.

همانگونه که بیان شد متغیر وضعیت رفاهی از ترکیب ۱۷ گویه ساخته شده که پس از ترکیب شدن این ۱۷ گویه، مجدداً کدگذاری شده است و به سه طبقه کم، متوسط و زیاد دسته‌بندی شده است. مستمری دریافتی نیز بر اساس حداقل و حداکثر پرداختی سازمان تأمین اجتماعی به سه دسته پایین، متوسط و بالا تقسیم شده است. با توجه به این توضیحات به آزمون فرضیه می‌پردازیم.

● آزمون فرضیه اول

جدول شماره (۱۵): توزیع وضعیت رفاهی بر حسب میزان حقوق دریافتی

درصد کل	میزان حقوق دریافتی				
	بالا	متوسط	پایین		
۱۰۰	۵	۵	۹۰	پایین	وضعیت رفاه
۱۰۰	۴۴/۷	۶/۱	۴۹/۲	متوسط	
۱۰۰	۶۲/۱	۲۴/۱	۱۳/۸	بالا	

با توجه به جدول فوق در بین کسانی که وضعیت رفاهی پایینی دارند ۹۰ درصد از حقوق پایینی برخوردار هستند، ۵ درصد متوسط و ۵ درصد حقوق بالایی دریافت کنند. در بین کسانی که وضعیت رفاهی متوسطی دارند ۴۹/۲ درصد حقوق پایین، ۶/۱ درصد متوسط و ۴۴/۷ درصد از حقوق بالایی برخوردار می باشند. به همین ترتیب در بین کسانی که وضعیت رفاهی بالایی دارند ۱۳/۸ درصد از حقوق پایین، ۲۴/۱ درصد حقوق متوسط و ۶۲/۱ درصد از حقوق بالایی برخوردار هستند.

جدول شماره (۱۶): Symmetric Measures

		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	.Approx. Sig
Ordinal by Ordinal	Kendall's tau-b	۰/۳۴۴	۰/۰۵۱	۶/۳۸۱	۰/۰۰۰
N of Valid Cases		۲۱۰			

طبق آزمون فوق نتایج استفاده از آزمون خی دو و تای بی کندال درباره رابطه بین وضعیت رفاهی و میزان مستمری دریافتی حاکی از آن است که این رابطه معنادار بوده و مقدار آزمون کندال برابر با ۰/۳۴۴ می باشد، که همبستگی مثبت و مستقیمی را نشان می دهد. البته میزان همبستگی متوسط ارزیابی می شود. بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه می توان چنین گفت که با افزایش مستمری دریافتی وضعیت رفاهی بازنشستگان نیز افزایش پیدا می کند و با کاهش مستمری میزان رفاه نیز کاهش پیدا می کند. به این ترتیب فرضیه اول تایید می گردد.

۱-۳-۳- آزمون تحلیل عاملی برای گویه های مربوط به ارتباطات اجتماعی

برای آزمون تحلیل عاملی گویه های مربوط به ارتباطات اجتماعی از آزمون های کیزر مایر بارتلست و آلفای کرونباخ استفاده می کنیم.

جدول شماره (۱۷): نتایج آزمون کیزرمایر و بارتلت

KMO	۰/۶۰۲
BT	۳۸۸/۷۴۴
Df	۳۶
Sig	۰/۰۰۰

جدول شماره (۱۸): نتایج آزمون آلفای کرانباخ

Cronbach's Alpha	N of Items
۰/۷۳۴	۹

جدول شماره (۱۹): نتایج آزمون تحلیل عامل بر حسب متغیرها و عامل‌ها

عامل سوم	عامل دوم	عامل اول	متغیر
		۰/۸۴۸	سفرهای گروهی با همکاران قدیمی
		۰/۸۴۱	شرکت در جشن‌های دوستانه با همکاران قدیمی
		۰/۵۶۲	سفرهای گروهی با اعضای خانواده
	۰/۹۰۱		شرکت در مراسم ختم و یادبود
	۰/۸۶۹		عضویت در کانون‌های بازنشستگان
	۰/۸۴۷		شرکت در میهمانی‌های خانوادگی
	۰/۷۱۱		شرکت در هیأت‌های مذهبی
۰/۷۴۵			شرکت در گپ‌های دوستانه
۰/۶۹۳			شرکت در ورزش صبحگاهی

طبق یافته‌های جدول فوق، مقدار KMO برابر با ۰/۶۰۲ و سطح معناداری آزمون بارتلت برابر ۰/۰۰۰ است و بر این اساس اعتبار سازه ای گویه‌ها را در قالب یک طیف برای سنجش مفهوم ارتباطات اجتماعی تأیید می‌کنند. روایی این طیف نیز، با توجه به محاسبه ضریب آلفای کرانباخ که ۰/۷۳۴ است؛ مورد قبول است.

● فرضیه دوم

بین وضعیت رفاهی سالمندان بازنشسته و میزان ارتباطات اجتماعی رابطه وجود دارد. برای سنجش متغیر روابط اجتماعی، گویه‌های مربوط به روابط اجتماعی با یکدیگر ترکیب شدند و پس از ترکیب شدن مجدد کد گذاری شده و به سه طبقه روابط اجتماعی کم، متوسط و بالا تقسیم شد و سپس رابطه آن با متغیر وضعیت رفاهی سالمندان سنجیده شد که نتایج زیر بدست آمد.

۲-۳-۳- آزمون فرضیه دوم

برای آزمون فرضیه دوم ابتدا وضعیت رفاهی مستمری‌بگیران را بر حسب میزان حقوق دریافتی در قالب جدول زیر مورد بررسی قرار می‌دهیم.

جدول شماره (۲۰): توزیع وضعیت رفاهی بر حسب ارتباطات اجتماعی

درصد کل	ارتباطات اجتماعی				
	بالا	متوسط	پایین		
۱۰۰	۵	۱۵	۸۰	پایین	وضعیت رفاه
۱۰۰	۲۵	۷۲/۷	۲/۳	متوسط	
۱۰۰	۴۴/۸	۵۲/۵	۱/۷	بالا	

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌کنیم از میان کسانی که وضعیت رفاهی پایین دارند ۸۰ درصد آنها دارای ارتباطات اجتماعی پایین، ۱۵ درصد ارتباطات اجتماعی متوسط و ۵ درصد از ارتباطات اجتماعی بالایی برخوردار هستند. از میان کسانی که وضعیت رفاهی متوسطی دارند ۲/۳ درصد ارتباطات اجتماعی پایین، ۷۲/۷ درصد ارتباطات اجتماعی متوسط و ۲۵ درصد از ارتباطات اجتماعی بالایی برخوردار هستند و نیز از میان کسانی که دارای وضعیت رفاهی بالایی برخوردار بوده ۱/۷ درصد از ارتباطات اجتماعی پایین ۵۲/۵ درصد از ارتباطات متوسط و ۴۴/۸ درصد از ارتباطات بالایی برخوردار هستند.

جدول شماره (۲۱): Symmetric Measures					
		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Ordinal by Ordinal	Kendall's tau-b	۰/۳۹۳	۰/۰۶۷	۵/۲۴۶	۰/۰۰۰
N of Valid Cases		۲۱۰			

طبق آزمون فوق و با توجه به سطح معناداری ($\text{sig} = ۰/۰۰۰$) رابطه بین وضعیت رفاهی و ارتباطات اجتماعی معنادار بوده و مقدار آزمون کندال برابر $۰/۳۹۳$ است که نشان از میزان همبستگی متوسط و مثبت دارد. به عبارت دیگر با تغییر در ارتباطات اجتماعی وضعیت رفاهی نیز تغییر می‌کند و این تغییر در یک جهت صورت می‌گیرد. به بیان دیگر با افزایش ارتباطات اجتماعی وضعیت رفاهی نیز افزایش پیدا می‌کند و با کاهش ارتباطات وضعیت رفاهی نیز کاهش پیدا می‌کند. به این ترتیب این فرضیه نیز مورد تأیید قرار می‌گیرد.

۳-۴- بررسی نتایج تحلیل رگرسیون

در این قسمت برای تعیین میزان نقش هر یک از متغیرها در تغییرات متغیر وابسته، از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. به منظور مطالعه تأثیر همزمان متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته از تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده کرده ایم. در این تحلیل جهت سهولت انجام کار از روش گام به گام کمک گرفته شده است. لازم به ذکر است که متغیرها پس از ترکیب گویه‌های مربوط به آنها در سطح سنجش فاصله‌ای قرار گرفته‌اند.

جدول شماره (۲۲): Model Summary ^c									
Model	ضرب همستگی جندگانه	ضرب تعیین	ضرب تعیین تعدیل یافته	خطای معیار برآورد	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
۱	۰/۴۵۷a	۰/۲۰۸	۰/۲۰۵	۰/۵۲۰	۰/۲۰۸	۵۴/۷۹۱	۱	۲۰۸	۰/۰۰۰
۲	۰/۵۷۰b	۰/۳۲۵	۰/۳۱۸	۰/۴۸۲	۰/۱۱۶	۳۵/۵۶۰	۱	۲۰۷	۰/۰۰۰
a. Predictors: (Constant), ارتباطات اجتماعی									
b. Predictors: (Constant), مستمری دریافتی, ارتباطات اجتماعی									
c. Dependent Variable: وضعیت رفاهی									

جدول شماره (۲۳) Coefficients^a

Model b		ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	آزمون T	سطح معناداری	فاصله اطمینان در سطح ۹۵٪ برای B		همبستگی ها			
		Std. Error	Beta				Upper Bound	مرتبه صفر	تفکیکی	نیمه ت		
۱	(Constant)	۱/۱۸۹	۰/۱۳۹		۸/۵۷۸	۰/۰۰۰	۰/۹۱۶	۱/۴۶۳				
	ارتباطات احتمالی	۴۵۳۰	۰/۰۶۱	۰/۴۵۷	۷/۴۰۲	۰/۰۰۰	۰/۳۳۲	۰/۵۷۳	۰/۴۵۷	۰/۴۵۷	۰	
۲	(Constant)	۰/۸۳۳	۰/۱۴۲		۵/۸۷۹	۰/۰۰۰	۰/۵۵۴	۱/۱۱۲				
	ارتباطات اجتماعی	۰/۴۲۰	۰/۰۵۷	۰/۴۲۴	۷/۳۹۱	۰/۰۰۰	۰/۳۰۸	۰/۵۳۳	۰/۴۵۷	۰/۴۵۷	۰/۴۲۲	
	مستمری دریافتی	۰/۲۱۱/	۰/۰۳۵	۰/۳۴۲	۵/۹۶۳	۰/۰۰۰	۰/۱۴۱	۰/۲۸۱	۰/۳۸۲	۰/۳۸۳	۰/۳۴۱	

a. Dependent Variable: وضعیت رفاهی

همانگونه که در دو جدول فوق ملاحظه می‌شود ضریب رگرسیون (b) متغیر ارتباطات اجتماعی برابر با ۰/۴۲۰ و متغیر مستمری دریافتی برابر با ۰/۲۱۱ است. ضریب رگرسیون استاندارد شده (B) برای متغیر ارتباطات اجتماعی برابر است با ۰/۴۲۴ و بتای مستمری دریافتی برابر است با ۰/۳۴۲ و ضریب تعیین (R^2) برابر است با ۰/۳۲۵ این بدان معنا است که متغیرهای وارد شده به معادله تنها توانسته‌اند ۳۴/۲ درصد از واریانس تغییرات مربوط به متغیر وابسته را تبیین نمایند. ضریب تعیین تعدیل یافته ($ad R^2$) نیز برابر با ۰/۳۱۸ است که نسبت به R^2 حقیقی‌تر است.

جدول شماره (۲۴): نتایج آزمون تحلیل رگرسیون درباره عوامل مؤثر بر وضعیت رفاهی

Method=septwise	روش ورود متغیرها گام به گام
$R=۰/۵۷۰$	ضریب همبستگی چندگانه
$R^1=۰/۳۲۵$	ضریب تعیین
$R^1.adj=۰/۳۱۸$	ضریب تعیین تعدیل یافته
$S.E=۰/۴۸۲$	خطای معیار
$ANOVA=۴۹/۷۲۷$	تحلیل واریانس
$Sig=۰/۰۰۰$	سطح معناداری

جدول شماره (۲۵): ضرایب آزمون تحلیل رگرسیون درباره عوامل مؤثر بر وضعیت رفاهی

Sig	t	S.E	Beta	b	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۵/۸۷۹	۰/۱۴۲	-	۰/۸۳۳	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۷/۳۹۱	۰/۰۵۷	۰/۴۲۴	۰/۴۲۰	متغیر ارتباطات اجتماعی
۰/۰۰۰	۵/۹۶۳	۰/۰۳۵	۰/۳۴۲	۰/۲۱۱	متغیر مستمری دریافتی

با توجه به نتایج حاصل می‌توان معادلات رگرسیونی استاندارد و غیراستاندارد را چنین نوشت:

$$y' = b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_kx_k + a \quad \text{معادله رگرسیونی غیر استاندارد:}$$

(مستمری دریافتی) (۰,۲۱۱) + (ارتباطات اجتماعی) (۰/۴۲) + وضعیت رفاهی (۰/۸۳۳)

$$zy' = B_1Z_1 + B_2Z_2 + \dots + B_kZ_k \quad \text{معادله رگرسیونی غیر استاندارد:}$$

(مستمری دریافتی) (۰/۳۴۲) + (ارتباطات اجتماعی) (۰/۴۲۴) = وضعیت رفاهی

در اینجا ملاحظه می‌شود که ارتباطات اجتماعی در مقایسه با مستمری دریافتی سهم مثبت

بیشتری در وضعیت رفاهی آنان دارد.

۴- نتیجه‌گیری

در این تحقیق، در صدد بررسی عوامل مؤثر بر رفاه یکی از مهمترین گروه‌های سنی در جامعه در حال توسعه ایران بودیم. گروه سنی که به علت کاهش مستمر باروری، کاهش مرگ و میر و بالا رفتن نرخ امید به زندگی که به علت بهبود وضعیت بهداشتی کشور و اجرای سیاست‌های کنترل جمعیت به صورت روز افزون در حال افزایش بوده و به تبع آن نیازمند ارائه خدمات و دریافت حمایت‌های ویژه‌ای است.

به همین علت بررسی مشکلات، سیاست‌های رفاه اجتماعی در مورد سالمندان از جمله سیاست‌های در خصوص علل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر این موضوع، ساماندهی مطالعات سلامت و چگونگی ارائه خدمات به این دسته توسط شبکه‌های حمایت رسمی مانند سازمان تأمین اجتماعی که از آن می‌توان به عنوان بزرگترین نهاد ارائه‌دهنده خدمات به این گروه نام برد، می‌تواند به عنوان بهترین روش برای اقدام‌های حمایتی باشد.

در واقع ما در این پژوهش برآنیم تا به بررسی عملکرد سازمان تأمین اجتماعی پرداخته و ببینیم که آیا این سیستم بیمه‌ای توانسته است به تعهدات بلندمدت خود در حیطه بازنشستگان

عمل کند؟ آیا شرایط مناسب اقتصادی و اجتماعی برای این افراد به وجود آمده است تا به راحتی و بدون دغدغه دهه‌های پنجم یا ششم زندگی خود را بگذرانند و به کارهای مورد علاقه و تفریحات بپردازند؟

اما همان‌طور که در فصل قبل با توجه به تحلیل رگرسیون متغیرها مشاهده کردیم، در مورد نمونه مورد مطالعه بین وضعیت رفاهی و میزان مستمری و ارتباطات اجتماعی رابطه و همبستگی مثبت و مستقیم وجود داشت و در این بین ارتباطات اجتماعی در مقایسه با متغیرهای اقتصادی تأثیر بیشتری بر رفاه بازنشستگان دارد. این موضوع نشان می‌دهد که مشکلات به وجود آمده برای بازنشستگان که ناشی از به وجود آمدن شکل‌های جدید از ترتیبات زندگی (مانند از بین رفتن خانواده گسترده، از بین رفتن شبکه‌های حمایتی خانوادگی، دور شدن فرزندان از والدین به علت مهاجرت‌های شغلی و...) است به نحو چشمگیری بر وضعیت رفاهی بازنشستگان تأثیر گذاشته است. از سوی دیگر با توجه به نتایج به دست آمده از انجام مطالعه در این پژوهش می‌توان به این موضوع اشاره کرد که مهمترین علل اشتغال مجدد بازنشستگان نیز عوامل اقتصادی صرف نیست بلکه عوامل دیگری چون ارزش و تقدس به کار و به وجود آمدن ارتباطات اجتماعی قوی‌تر و احترام اجتماعی بر این موضوع مؤثر هستند، چراکه پاسخ‌گویان در بسیاری از موارد معتقد بودند که در زمان اشتغال از منزلت بیشتری برخوردار بوده‌اند و در جامعه به علت بازنشستگی از چرخه انجام بسیاری از فعالیت‌ها خارج شده‌اند که جای آن دارد با مرتفع شدن این نوع از مشکلات به صورت غیر مستقیم و فرهنگ‌سازی در خصوص جایگاه سالمندان بازنشسته در چرخه نیروی کار به عنوان مشاور و گنجینه‌های خرد و دانش؛ مشکلات اقتصادی افراد را نیز تا حدودی کم کنیم. از طرف دیگر با توجه به نظریات مورد اشاره در بخش مباحث نظری می‌توان به این نتیجه دست یافت که با توجه به نظریه فعالیت و نقش، داشتن فعالیت و نقش حتی به صورت حاشیه‌ای و در حد مشاوره و این که سالمند احساس تنهایی و پوچی ناشی از کنار گذاشته شدن را نداشته باشد می‌تواند در بهبود وضعیت رفاهی مستمری‌بگیر مؤثر باشد. ضمناً از آنجا که با توجه به معادله رگرسیون ارتباطات اجتماعی سهم بیشتری در بهبود وضعیت رفاهی دارد می‌توان به این نتیجه دست یافت که سازمان تأمین اجتماعی با توجه به نظریه سلسله مراتب مازلو علاوه بر پوشش دادن نیازهای مادی، تا حدودی برای برآورده کردن نیازهای افراد تحت حمایت خود از سطح اول بالاتر رفته و سطوحی از ارتباطات مؤثر و احترام اجتماعی را نیز پوشش داده است و سازمان تأمین اجتماعی با توجه به نظریه دورکیم توانسته است تا همبستگی مکانیکی مورد نظر وی را در خصوص این گروه از سالمندان که با توجه به گذار جمعیتی کاهش یافته است با توجه به به وجود آوردن شوراهای و تشکل‌هایی چون کانون بازنشستگان به صورت همبستگی ارگانیک افزایش

دهد. تأیید هر دو فرضیه مورد بررسی در این پژوهش این نتیجه را متصور می‌شود که انسان بازناندیش در جوامع مدرن و صنعتی با در نظر گرفتن موضوع ریسک ناشی از سالمندی و ضعف‌های فیزیکی، جسمانی و مادی با بیمه‌پردازی مداوم در طی سال‌های اشتغال به کار توانسته است خود را تحت پوشش این نظام بیمه‌ای قرار دهد و در دوران نیازمندی بدون استفاده از کمک‌های خیریه با توجه به پس‌انداز واقعی خود به راحتی روزگار خود را سپری کند. با توجه به نتایج به دست آمده از این تحقیق است که درمی‌یابیم با تمامی نظریات مندرج در این پژوهش به نحوی فرضیات را تأیید می‌کنند.

با توجه به این نظریات افراد بازنشسته بعد از سال‌ها کار متمادی و پرداخت حق بیمه توانسته‌اند برای خود و خانواده خود رفاه نسبی را مهیا کنند و دارای نقش و منزلت هر چند اندکی در جوامع امروزی به عنوان فردی باتجربه و مشاوره‌کارا هستند. این دسته از بیمه‌شدگان از زندگی خود احساس رضایت کرده و به پشتوانه سازمان تأمین اجتماعی با همه کمبودها و کاستی‌های موجود به نوعی در سطح بالاتری از رفاه نسبت سایر اقشار و گروه‌های مشابه قرار دارند. در واقع این افراد به لحاظ روانشناختی و مالی و جسمی تا حد زیادی از دیگران بی‌نیاز هستند و همین امر موجب می‌شود در این دوران بدون دغدغه‌های مالی در خصوص گذران زندگی و درمان به کارهای مورد علاقه خود در اوقات فراغت بپردازند یا تجربیات خود را به عنوان مشاوره باتجربه در اختیار سایر افراد قرار دهند. اما نکته مهم این است که در کشور ما سازمان بیمه گر دیگری در اندازه سازمان تأمین اجتماعی که بتواند خدماتی بهتر و مؤثرتری ارائه دهد وجود ندارد و اکثر افراد شاغل به نوعی مجبور به استفاده از خدمات این سازمان هستند.

۵- پیشنهادات

در این بخش با توجه به بررسی‌های به عمل آمده به ارائه پیشنهاداتی می‌پردازیم تا شاید به واسطه آنها تغییرات مثبتی در وضعیت رفاهی بازنشستگان به وجود آورد. اما از آنجا که سیاست‌های اجتماعی در خصوص سالمندان در تمامی کشورها همیشه در حال تحول و تغییر مداوم است و این معمولاً به این دلیل است که پایه و اساس این حمایت‌ها تحت نفوذ بازار کار و حتی تصمیم‌گیری‌های سیاسی دولت‌ها بوده است بهتر است به این موضوع توجه کرد که حمایت‌های انجام شده توسط سازمان بیمه‌گری چون سازمان تأمین اجتماعی در قالب یک شبکه حمایت اجتماعی رسمی باید به گونه‌ای باشد که کارکردهای شبکه‌های حمایتی خانوادگی در ایران در حال گذار را با مشکل مواجه نسازد. در هر حال با توجه به شرایط موجود در کشور می‌توان پیشنهاداتی به شرح ذیل برای بهبود این وضعیت ارائه کرد:

بازنگری در قوانین و مقررات مربوط به سن مقرر در قانون جهت برخورداری از مزایای بازنشستگی، چراکه با انجام این راهکار افرادی که مایلند از طریق قانونی به کار ادامه دهند با پرداخت حق بیمه مقرر تا زمانی که مایلند به کار ادامه می‌دهند و با اشتغال مجدد در کار پس از بازنشستگی موجب به وجود آمدن سیکل معیوب در چرخه بازار کار به علت عدم پرداخت حق بیمه و مالیات و اشغال فرصت‌های مناسب کار برای جوانان جویای کار نمی‌شوند.

متناسب کردن افزایش میزان مستمری بازنشستگی با میزان تورم نیز می‌تواند یکی از راهکارهای موجود در جهت بهبود وضعیت رفاهی سالمندان باشد.

پرداخت یارانه به خانواده‌ها جهت ارائه خدمات بستری سالمندان نیازمند به خدمات پزشکی مستمر در بیمارستان‌ها یا آسایشگاه‌های سالمندان نیز می‌تواند علاوه بر کاهش بار مالی سازمان به علت دریافت این خدمات از طریق فرزندان یا سایر اعضای درجه اول خانواده به نحو مؤثری ارتباطات بازنشستگان را با افراد دیگر جامعه تحت تأثیر قرار داده و به تبع آن وضعیت رفاهی بهتری برای آنان فراهم آورد.

بازنگری جهت گیری‌های بیمه درمان از رویکرد درمان‌نگر به سلامت‌نگر و توجه سازمان‌های بیمه گر به امر پیشگیری از بیماری‌ها.

اعطای بن و کمک هزینه‌های نقدی و غیرنقدی بازنشستگان و مستمری‌بگیران از دیگر خواسته‌های این قشر محروم و آسیب‌پذیر است.

سازماندهی مراسم و جشن‌های تقدیر از زحمات بازنشستگان توسط معاونت فرهنگی و اجتماعی سازمان به منظور حرمت بخشیدن و ارضای نیازهای ارتباطی آنان نیز می‌تواند گام مؤثری در جهت بهبود وضعیت رفاهی بازنشستگان باشد.

از طرف دیگر نظر به این که ارتباطات اجتماعی بر وضعیت رفاهی بازنشستگان مؤثر است و بسیاری از بازنشستگان به واسطه ادامه ارتباطات اجتماعی مؤثر و بهبود بخشیدن وضعیت رفاهی خود به لحاظ اجتماعی و نه بهبود وضعیت اقتصادی به طور مستقیم مایل به ادامه کار بعد از بازنشستگی هستند، جا دارد با برنامه‌ریزی‌های مؤثر این دسته از افراد را در مشاغلی که از نظر اقتصادی واگذاری آنها به نیروی کار جوان مقرون به صرفه نیست و تمایلی در نیروی کار جوان برای انجام آنها وجود ندارد، به کار گمارد تا علاوه بر ایجاد تأثیر مثبت بر وضعیت رفاهی، از تجربیات مؤثر آنها در زمینه‌های مختلف استفاده کرد.

با توجه به این که در نتایج این تحقیق مشخص شد که بازنشستگان به علت خارج شدن از چرخه کار ارتباطات مؤثر کمتری دارند و جهت ادامه ارتباطات خود نیازمند مجامع و انجمن‌های خاص هستند، پس بهتر است به تقویت کانون‌های بازنشستگان پرداخت تا بازنشسته احساس

حضور در جامعه را برای اظهار عقاید و نظرات خود حفظ کرده و ارتباطش با جامعه قطع نشود. با بازنشسته شدن فرد اوقات فراغت بیشتری برای انجام کارهای مورد علاقه خود داشته و دوستان بیشتری پیدا خواهد کرد اما ممکن است به علل مختلفی مانند نداشتن شرایط اقتصادی مناسب یا حتی نبود شبکه خانوادگی مؤثر برای حمایت از سالمند و نبود امکانات مناسب برای دستیابی این گروه به این امکانات به علت مشکلات جسمی سالمند از این امکانات محروم شود که جا دارد با برنامه‌ریزی‌های مناسب سعی شود تا این گروه به سفرهای زیارتی و سیاحتی‌های ترتیب داده شده توسط سازمان تأمین اجتماعی یا مراکز وابسته به این سازمان مانند کانون بازنشستگان بروند.

با توجه به این که نبود ارتباطات اجتماعی مؤثر موجب مشکلات روحی و روانی و افسردگی در بین بازنشستگانی می‌شود که یک عمر در خدمت جامعه خود بوده و به ازای تمامی روزهای کاری خود حق بیمه پرداخته‌اند جا دارد با اصلاح نگاه جامعه به این عزیزان از طریق رسانه‌های گروهی و ارائه خدماتی در قالب کارت منزلت، کارت سفر، ارائه تخفیف برای استفاده از مراکز تفریحی، فرهنگی و ورزشی و... از بروز این قبیل مشکلات که به تبع آن تمامی اعضای خانواده درگیر شده و بار مالی زیادی نیاز جهت مداوای این افراد (هزینه دارو، تخت...) به سازمان وارد می‌سازد، جلوگیری کرد.

منابع:

- اردبیلی، یوسف. (۱۳۷۹). بازنشستگی، مسائل و مشکلات آن، تهران: کویر.
- الیاس، نوربرت. (۱۳۸۵). تنهایی دم مرگ، ترجمه امید مهرگان و صالح نجفی، تهران: انتشارات گام نو.
- بلیک مور، کن. (۱۳۸۵). مقدمه‌ای بر سیاست‌گذاری اجتماعی، ترجمه دکتر علی اصغر سعیدی و سعید صادقی جقه، تهران: مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، چاپ اول.
- توسلی، غلامعباس. (۱۳۸۰). جامعه شناسی کار و شغل، تهران: انتشارات سمت.
- دفتر امور فرهنگی و اجتماعی بیمه‌شدگان سازمان تأمین اجتماعی. (۱۳۸۲). آشنایی با تعهدات و خدمات تأمین اجتماعی (ویژه بیمه‌شدگان تأمین اجتماعی)، تهران: مؤسسه فرهنگی و هنری آتیه.
- زاهدی اصل، محمد. (۱۳۸۱). مبانی رفاه اجتماعی، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- سعیدی، محمود. (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر بر میزان رضایت از زندگی در دوران بازنشستگی در بین بازنشستگان سازمان تأمین اجتماعی، مطالعه موردی بازنشستگان شعبه ۳ کرج.

- شعاری نژاد، علی اکبر. (۱۳۴۲). روانشناسی عمومی، تهران: انتشارات دانشگاهیان سپاهیان ایران.
- عظیمی، لیلا. (۱۳۸۶). بررسی عوامل اقتصادی- اجتماعی مؤثر بر اشتغال مجدد بازنشستگان تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی (مناطق ۹ تا ۱۴ تهران).
- کریمی، یوسف. (۱۳۸۴). روانشناسی اجتماعی، تهران: انتشارات ارسباران.
- کوزرلوئیس و روزنبرگ برنارد. (۱۳۷۸). نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی، ترجمه فرهنگ ارشاد، تهران: نشرنی.
- کوششی، مجید. (۱۳۸۶). شبکه‌های خانوادگی حمایت اجتماعی، ترتیبات زندگی و سلامت سالخوردگان در سیر گذار جمعیتی (مطالعه موردی در شهر تهران)، رساله برای دکتری تخصصی جمعیت‌شناسی از دانشکده علوم اجتماعی- دانشگاه تهران.
- محسنی تبریزی، علیرضا؛ همایون پور هرمز. (۱۳۷۹). بررسی وضعیت سالمندان در ایران فصلنامه تأمین اجتماعی شماره ۷.
- مهرآرا، علی اکبر. (۱۳۷۳). زمینه روانشناسی، تهران: انتشارات مه‌راد، چاپ اول.
- میشارا، برایان لی و رایدل، روبرت ج. (۱۳۶۷). روانشناسی پیری، ترجمه حمزه گنجی، الما داویدیان و فرنگیس حبیبی، تهران: انتشارات اطلاعات.
- نائلی، محمد. (۱۳۷۳). انگیزش در سازمان‌ها، اهواز: دانشگاه شهید چمران.
- نیک گهر، عبدالحسین. (۱۳۶۹). مبانی جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات رایزن.
- هرسی، پاول، بلانچارد و کنت ایچ. (۱۳۶۹). مدیریت رفتار سازمانی، ترجمه قاسم کبیری تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.

منابع لاتین:

- Anderson Abbey. (1985). Modeling the psychological & Determination of life quality, soc indicators. pp: 16-32.
- Knodel John. (1999). The Demography of Asian Ageing: Past Accomplishment and Future Challenges, Asia-Pacific Population Journal, Vol. 14 No. 4, 39-56.
- Baltes, M. & Carsten, L. (1996). The process of successful aging, Aging and Society. pp 394-422.